

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ УКРАЇНСЬКОЇ Й ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
ТА ЖУРНАЛІСТИКИ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ І СЛОВ'ЯНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ
ТА ЖУРНАЛІСТИКИ

СУБСТАНДАРТНІ ОДИНИЦІ В РОМАНІ «ЗАПИСКИ
УКРАЇНСЬКОГО САМАШЕДШОГО» ЛІНИ КОСТЕНКО

Кваліфікаційна робота
на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Виконала: студентка II курсу 201 М групи
Спеціальності 035 Філологія спеціалізації 035.01
Філологія (українська мова та література)

Освітньо-професійної програми «Філологія
(українська мова та література)» другого
(магістерського) рівня вищої освіти

Піддуба Олена Леонідівна

Керівник: кандидатка філологічних наук,
доцентка Мартос С. А.

Рецензент: кандидатка філологічних наук,
доцентка, заступниця директора з навчально-
методичної роботи Херсонського інституту
ПрАТ "ВНЗ "МАУП" Митрофанова О. Г.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СУБСТАНДАРТНИХ ОДИНИЦЬ	7
1.1. Поняття «субстандарт» та «стандарт» у сучасному лінгвістичному дискурсі.....	7
1.2. Сленг як компонент субстандарту.....	10
1.3. Оказіоналізми як провідний засіб авторського самовираження.....	13
РОЗДІЛ 2. ФУНКЦІОНУВАННЯ СУБСТАНДАРТНИХ ОДИНИЦЬ У РОМАНІ «ЗАПИСКИ УКРАЇНСЬКОГО САМАШЕДШОГО» ЛІНИ КОСТЕНКО	18
2.1. Різновиди субстандартних одиниць у художньому просторі роману.....	18
2.2. Семантичний аналіз жаргонно-сленгових одиниць.....	23
2.3. Стилiстичне забарвлення позанормованих одиниць у творі.....	28
2.4. Оказіоналізми як характерна риса ідіостилю Ліни Костенко.....	29
ВИСНОВКИ	39
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	42
ДОДАТОК А	48

ВСТУП

Провідною тенденцією літератури епохи модернізму та постмодернізму є зростання ролі субстандартних одиниць у вербальному просторі художнього твору. Активізуються неологізми у своїх найнезвичайніших формах, сленгові утворення, що надало та надає літературі сучасного світу нового подиху та нових меж. Таким чином автори запрошують читача до певної мовної гри та до прочитання твору крізь призму авторської мовної картини світу. Безперечно, такі лінгвістичні прийоми надають експресії творові.

Оскільки словниковий склад певних соціальних прошарків невинно поповнюється, а письменники та поети змагаються у креативності словотворення, то ця галузь є однією з провідних у дослідженнях науковців. Наприклад, до питання сленгу в українському науковому товаристві зверталися такі дослідники, як Н. Гаврилюк, І. Зозюк, Т. Кондратюк, С. Мартос, Л. Ставицька та інші. А проблему оказіональних утворень у своїх розвідках висвітлювали І. Гунчик, В. Петрович, О. Пешкова, О. Попова, С. Романчук та інші.

Хоча, як ми вже зазначили, сучасна література має тенденцію до використання субстандартних одиниць, дехто із письменниць та письменників, особливо представники шістдесятництва, негативно налаштовані до модернізації мови. Такою представницею є Ліна Костенко. Нашу увагу привернув її перший та єдиний (на цей момент) прозовий твір «Записки українського самашедшого».

У романі функціонують авторські неологізми як характерна риса ідіостилю письменниці та досить широко представленні сленгові утворення, попри радикальне ставлення авторки до останніх. У цьому аспекті аналізований нами художній твір недостатньо розкритий науковцям-філологами, що й визначає **актуальність теми дослідження**.

Зв'язок з науковими програмами, планами, темами.

Кваліфікаційна робота виконана в межах теми «Закономірності розвитку української мови і практики мовної діяльності» кафедри української і слов'янської філології та журналістики Херсонського державного університету, узгоджена з планом наукового об'єднання студентів «Соціолінгвістичний аспект дослідження мови» (керівник – С. Мартос).

Мета дослідження полягає у визначенні особливостей функціонування субстандартних одиниць у романі Ліни Костенко «Записки українського самашедшого».

Поставлена мета зумовлює вирішення таких завдань:

1. Проаналізувати дослідження науковців-лінгвістів з питання субстандарту та його складників.
2. Описати перспективи вивчення оказіональних одиниць.
3. Класифікувати субстандартні одиниці, наявні в тексті твору.
4. Охарактеризувати сленгові одиниці в романі Ліни Костенко.
5. Дослідити функціонування оказіональних утворень у романі.

Об'єктом дослідження є мова роману Ліни Костенко «Записки українського самашедшого».

Предмет дослідження - субстандартні одиниці в досліджуваному тексті, їх функції та семантика.

Методи дослідження: описовий метод, метод лінгвістичного аналізу тексту, типологічний метод, контекстуально-інтерпретаційний метод, узагальнення.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у розробленій класифікації сленгових одиниць за семантикою та за номінативною ознакою в романі, виявленні особливостей функціонування субстандартних одиниць у досліджуваному художньому тексті.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що основні положення та результати кваліфікаційної роботи можуть бути

використані здобувачами вищої освіти філологічних спеціальностей, зокрема в написанні курсових та кваліфікаційних робіт, рефератів. Матеріали знайдуть застосування у викладанні дисциплін «Лінгвістичний аналіз тексту», «Сучасна українська література», «Стилістика української мови» тощо.

Апробація результатів дослідження. Основні положення наукового дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри української і слов'янської філології та журналістики Херсонського державного університету. Результати дослідження були представлені на 2 науково-практичних конференціях:

1. Всеукраїнська науково-практична конференція студентів та молодих учених «Загальна та прикладна лінгвістика у колі антропоцентричних наук» (Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського, 26 березня 2021 р.): доповідь «Молодіжні сленгізми в романі Ліни Костенко «Записки українського самашедшого»»;

2. VII Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Тенденції розвитку філологічної освіти в контексті інтеграції у європейський простір» (Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського, 15-16 квітня 2021 р.): доповідь «Семантичне поле «Людина» у молодіжному сленгу (на матеріалі роману Ліни Костенко «Записки українського самашедшого»»;

3. Міжнародна науково-практична конференція «Філологічні науки в умовах сучасних трансформаційних процесів» (Наукова філологічна організація «Логос», 12-13 листопада): доповідь «Некодифікована лексика у романі Ліни Костенко «Записки українського самашедшого»»;

4. Міжнародна науково-практична конференція «Філологічні науки в умовах сучасних трансформаційних процесів» (Наукова філологічна

організація «Логос», 10-11 грудня): доповідь «Суржикізма у романі «Записки українського самашедшого» Ліни Костенко».

Публікації. 1. Піддуба О. Л. Функції нелітературних одиниць у романі Ліни Костенко «Записки українського самашедшого». *Магістерські студії* : Альманах. Вип. 21. Херсон : ХДУ, 2021. Подана до друку.

2. Піддуба О. Л. Некодифікована лексика в романі Ліни Костенко «Записки українського самашедшого». *Філологічні науки в умовах сучасних трансформаційних процесів*. Львів. 2021. С. 83-86

3. Піддуба О. Л. Суржикізма у романі «Записки українського самашедшого» Ліни Костенко. *Філологічні науки в умовах сучасних трансформаційних процесів*. Львів. 2021. Подана до друку

Структура та обсяг роботи обумовлена метою та поставленими завданнями. Дослідження складається зі вступу, двох розділів, висновків та списку використаних джерел (41 позиція).

У вступі зазначена актуальність теми дослідження, сформульовані завдання відповідно до теми кваліфікаційної роботи, вказано практичне значення, наукова новизна одержаних результатів. У першому розділі проаналізовані теоретичні дослідження вітчизняними науковцями явища сленгу, поняття мовної норми, субстандарту. Другий розділ присвячено дослідженню використання Ліною Костенко субстандартних одиниць у романі, охарактеризована роль некодифікованої лексики. У висновках узагальнюються результати кваліфікаційної роботи.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СУБСТАНДАРТНИХ ОДИНИЦЬ

1.1. «Субстандарт» та суміжні поняття в лінгвістичному дискурсі

Дослідження субстандартних одиниць на сьогодні є досить проблемним і водночас актуальним завданням. Складність та суперечливість цієї проблеми пов'язана з тим, що науковці ще не дійшли до єдиної думки у тлумаченні поняття та його природи. Наприклад, Є. Калугіна диференціює термін «субстандарт» як «гетерогенний мовний континуум, який характеризується ненормативністю, усною формою функціонування, маніфестацією субкультурних цінностей, нечіткими межами між його різновидами, лексичним рівнем існування» [15]. «Субстандарт містить некодифіковану лексику, некодифіковані професіоналізми...» – запевняє Л. Бондарчук [3]. О. Грейді пропонує зараховувати до субстандартних одиниць три групи лексем: «<...> сленг, жаргон і арго, два останніх достатньо часто ототожнюють» [41, с. 198]. Проблему субстандарту у своїх дослідженнях розкрили В. Іцкович, Є. Калугіна, Т. Кондратюк, Т. Левченко, С. Мартос, Н. Орлова, Л. Ставицька, М. Сулима та інші.

Антонімічними термінами до поняття «субстандарт» є такі: «літературна мова», «нормована мова», «стандартизація мови», «мовний стандарт», «мовна норма». Так, стандартом, за тлумаченням Л. Бондарчук, називають «<...> кодифіковану унормовану стандартизовану термінологію в науковій мові, унормовану літературну мову, мову художньої літератури» [3].

Щодо поняття «мовної норми» Є. Попов наголошує, що «в одних концепціях мовна норма репрезентується як модель чи зразок, за яким

повинна будуватися будь-яка мовна одиниця або конструкція, в інших - це реалізація мовної структури, у третіх – закономірність, яка склалася в результаті впливу історичних, культурно-соціальних, лінгвістичних і інших факторів» [32]. Наприклад, М. Пилинський тлумачить мовну норму так: «Норма літературної мови – це реально, історично зумовлений і порівняно стабільний мовний факт, що відповідає системі і нормі мови і становить єдину можливість або найкращий для даного конкретного випадку варіант, відібраний суспільством на певному етапі його розвитку із співвідносних фактів загальнонародної (національної) мови в процесі спілкування» [31]. У С. Ожегова свій погляд: «Норма – це сукупність найбільш дієвих («правильних», «кращих») для обслуговування суспільства засобів мови, що складаються як результат добору мовних елементів <...> з утворюваних знову чи із добутих з пасивного запасу минулого в процесі соціальної, у широкому розумінні, оцінки цих елементів» [28]. Для того, аби внести ясність у дефініцію як поняття «мовна норма», так і поняття «субстандарт» дослідники мають дійти до одностайності у критеріях, ознаках мовної норми та субстандартних елементів.

Дискусійним тут ще є питання різниці між «мовною нормою» та «літературною мовною нормою». На наш погляд, улучним тлумаченням є дефініція М. Пилинського, який у своїй праці «Мовна норма і стиль» вказує: «Норма літературної мови – це реальний, історично зумовлений і порівняно стабільний мовний факт, що відповідає системі і нормі мови і становить єдину можливість або найкращий для даного конкретного випадку варіант, відібраний суспільством на певному етапі його розвитку із співвідносних фактів загальнонародної (національної) мови в процесі спілкування» [31].

М. Кочерган акцентує на соціальному характері поняття мовної норми: «<...> мовна норма <...> , є одночасно і власне лінгвістичною, і соціальною категорією. Соціальність норми виявляється як у відборі і

фіксації мовних явищ, так і в оцінюванні мовних фактів як нормативні чи не нормативні. Мовна норма як соціально-історична категорія входить до загальних норм і звичаїв суспільства» [21].

Неоднозначність викликана і тим, що розбіжності у поглядах філологів є із питань, які стосуються складників поняття «субстандарт». Є. Калугіна підтверджує нашу думку: «... дослідник стикається з деякими труднощами, серед яких - проблема термінологічної невизначеності. У цій галузі використовується ряд термінів: субстандарт, соціолект, жаргон, аргі, сленг та інші, співвідношення обсягу яких, через нестабільність і динамічність цієї лексики, невизначено» [15]. Для прикладу: мають різні погляди дослідники на просторічну та розмовну лексику, з точки зору дефініції понять, до проблеми їх розмежування. О. Зайцева констатує: «В українській лексикографічній традиції, зокрема в тлумачних та деяких перекладацьких словниках, не усталилась практика розмежування розмовної та просторічної лексики з позначенням цього явища окремими ремарками - «розм.» та «прост.» відповідно» [14, с. 202].

Також важливим завданням для сучасної наукової думки є дефініція понять «літературна мова» і «літературна норма» або їх ототожнення. Т. Ломтева твердить: «Літературну мову називають унормованою мовою» [22, с. 14]. Далі вчена додає: «Із поняттям норми зазвичай пов'язують уявлення про правильну грамотну мову, а сама літературна мова є одним із виявів загальної культури людини. Норма як явище соціально-історичне та глибоко національне характеризує, перш за все, літературну мову» [22, с. 14].

Маємо підстави вказати, що у вітчизняному мовознавстві науковці мають тенденцію до розмежування мовної та літературної норми. С. Єрмоленко вказує, що мовна норма «<...> поняття ширше, ніж літературна норма, але вужче, ніж мовна система. Це категорія історична, змінна, зумовлена змінами в самій системі мови

(внутрішньомовні чинники розвитку норми мовної системи, взаємодією усних і писемних стилів, впливом книжної мови і розмовної мови на формування норми мовної» [11]. Наприклад, Т. Коць запевняє, що «<...> категорія мовної норми передбачає розрізнення понять «національна мова» і «літературна мова». Часові та просторові параметри норми національної мови ширші; вони охоплюють діалектні ознаки і не позначені впливом соціально-культурних чинників» [20, с. 59].

Дослідження свідчить, що субстандартний словниковий склад перебуває в постійній динаміці, видозмінюється та поповнюється. Це вказує на те, що студіювання цієї проблеми завжди буде актуальним матеріалом для наукових розвідок. Процеси мовної, соціальної глобалізації мають вплив на некодифіковану лексику, що сприяє її видозміненню та розвитку. Відповідно до цього, як ми зазначали, у лінгвістів виникають труднощі в одностайності тлумачення поняття «субстандарт», де межа між «стандартом» та «субстандартом», які одиниці відносити до субстандартизованих тощо.

1.2. Сленг як елемент субстандарту

Популярність сленгу в лінгвістичних наукових студіях пояснюється тим, що цими некодифікованими елементами оперує чи не кожен, або, якщо ці лексеми не в активній частині словникового запасу людини, то з деякими з них вона стикалася, адже сленгізми наразі популярні у ЗМІ як прийом привернення уваги реципієнта. Питання сленгу як елемента субстандарту викликає дискусії у наукових колах. Сленг у своїх працях вивчали такі вітчизняні дослідники, як Т. Кондартюк, Т. Левченко, С. Мартос, Л. Ставицька та інші. Серед зарубіжних учених цю проблему досліджували Е. Береговська, М. Маяковський В. Хом'яков, В. О'Грейді та інші.

Питання сленгу є дискусійним і підтверджує це те, що на сьогодні існує чимало дефініцій цього поняття, які суперечать одне одному. Наприклад, у «Словнику лінгвістичних термінів для студентів філологічних факультетів» термін «сленг» трактують як «варіант професійної мови, слова та вирази, що використовуються у спілкуванні людей різних вікових груп, професій, соціальних прошарків» [2]. У «Академічному тлумачному словнику української мови» вказано, що сленг: «1. Розмовний варіант професійного мовлення; жаргон. 2. Жаргонні слова або вирази, характерні для мовлення людей певних професій або соціальних прошарків, які проникаючи в літературну мову, набувають емоційно-експресивного забарвлення» [1]. А от термін «жаргон» у зазначеному джерелі трактують так: «Мова якоїсь соціальної чи професійної групи, що відрізняється від загальнонародної наявністю специфічних слів і виразів, властивій цій групі; умовна, штучна говірка, зрозуміла лише в певному середовищі; аргі» [1].

Л. Карпець стверджує, що жаргон – це «<...> особливий некодифікований складник мови осіб певної соціальної, професійної чи вікової групи, який існує і функціонує в тісному взаємозв'язку з іншими кодифікованими й некодифікованими, загально- і вузьковживаними складниками мови і водночас протиставлений їм» [16, с. 7].

Наведемо дефініцію Л. Мацько: «Жаргон – функціональний підвид просторічного мовлення, що перебуває за межами літературної мови Залежно від віку, вподобань виділяють жаргон дитячий, студентський, кримінальний, комп'ютерний та ін.» [25, с. 438].

Л. Ставицька присвятила свою працю проблемі детермінації таких понять, як «сленг», «жаргон», «арго». Жаргон у дослідниці «<...> це, як правило, емоційно-оцінні експресивні утворення, серед яких переважають негативні знижені комбінації. У замкнених групах жаргон – це сигнал, що розрізняє «свого» і «чужого», а іноді – й засіб для конспірації» [34, с. 33]. Аргі вона тлумачить так: «<...> закрита

лексична підсистема спеціальних номінацій, які обслуговують вузькі соціально-групові інтереси, частіше за все професійні. Арготизми – раціональні номінації, які використовують у практичних інтересах професії, ремесла, справи. У проекції на сучасні соціолекти арготизмами можна вважати ті елементи професійних, студентських, армійських субмов, що є невідомими для непосвячених» [34, с. 12].

Ці розбіжності, на нашу думку, викликані тим, що складним є завдання визначення користувачів сленгу, особливо зараз, коли процеси глобалізації торкнулися усіх сфер життя людини. Не існує чіткої межі – до словникового складу якої соціальної верстви населення належить та чи та некодифікована лексема. На відміну від поняття «арго», з цього питання вчені мають спільне уявлення і у своїх дефініціях скеровуються закритістю цієї системи. Наприклад, О. Горбач говорить: «Арго – це одна із спеціальних мов, яку вживають поміж собою тільки члени окремих соціально-професійних груп в особливих умовах» [7, с. 524].

Як показує аналіз, у науковців не існує єдиного тлумачення сленгу. Не дійшли до єдиної думки вчені у питанні “Який вплив має сленг на мову загалом, позитивний чи негативний, призводить до деградації мови, чи навпаки сприяє її розвитку?” О. Стишов наголошує, що «з одного боку, це позитивний процес, здатний оживити літературну мову та зменшувати розрив між мовою усною і книжною. З іншого боку, якщо розмовні елементи заповнюють книжну літературну мову, це призводить до розхитування й нищення норми, до повного хаосу в слововживанні» [36, с. 18]. Класифікації сленгу, що існують на сьогодні, мають також розбіжності у різних дослідників. Оскільки немає чіткого визначення поняття, то за основу при створенні класифікації філологи беруть неоднакові критерії.

Отже, на сьогодні науковці не мають єдиної думки щодо дефініції понять «сленг», «жаргон», незважаючи на значну увагу до цих явищ з боку дослідників. Ситуація склалася так, що ці терміни можуть

вживатися і як синонімічні, і як протилежні. Це вказує на те, що дослідники ще не раз підніматимуть питання елементів субстандарту у своїх наукових працях, адже нечітко визначені межі термінів і неоднотайність поглядів має ризики зробити дослідження у цій галузі фікцією.

1.3. Оказіоналізми як провідний засіб авторського самовираження

У час науково-технічного прогресу, коли цифрові технології заповнюють світ, з'являються нові предмети в людському ужитку, чи не кожного дня у світі постають нові відкриття, виникає нагальна потреба в номінації цих об'єктів дійсності.

Відповідно до викликів сучасності виникла окрема наука, яка вивчає та аналізує новий шар лексики. Вона має назву «неологія». Проблема оказіоналізмів посіла чільне місце у наукових розвідках учених-філологів. Питання оказіональних утворень у своїх дослідженнях порушували Г. Вокальчук, О. Габінська, В. Герман, О. Земська, Л. Павленко, В. Чабаненко, Т. Шинкар та інші.

Доведено, що словниковий склад зазнає змін під впливом тих чи тих факторів у різних сферах життя людини. Ці зміни завжди відображаються на мовленні людини. Цьому сприяє відкритість лексики як системи. Допоки людство розвивається, існує науково-технічний прогрес, відкриття у різних галузях, доти питання нової лексики залишається актуальним. І, на нашу думку, залишається достатньо дискусійним. Цю думку доводять різні погляди дослідників на явище. Наприклад, за твердженням Т. Шинкар: «Оказіоналізми – це незвичні та експресивно забарвлені слова, утворені на основі вже існуючих у мові слів або словосполучень інколи з порушенням мовних норм» [40]. За баченням Л. Данилової, «<...> оказіональне слово – це така мовленнєва

одиниця, що утворюється конкретним мовцем за непродуктивною або малопродуктивною моделлю, є ненормативною і слугує для вираження відтінків експресії» [9, с. 90]. Погляд О. Чиркової на okazіоналізми такий: «<...> okazіоналізми – це слова, які існують у мовленні однієї людини або групи людей і не мають регулярної відтворюваності у сучасній літературній мові; вони не мають системних відношень з узуальною лексикою, не мають загальноприйнятого значення...» [39, с. 91]. С. Єрмоленко наводить своє тлумачення поняття у роботі «Нариси з української словесності: Стилїстика та культура мови»: «Okazіоналізми, тобто створені для певного контексту або ситуації слова, не потрапляють до словників. Їх іноді називають морфологічними або потенційними словами» [11, с. 11].

Як свідчить аналіз, існує достатня кількість варіацій терміну. Але за словами Л. Данилової, «<...> термін «okazіоналізм» – найбільш влучний на відміну від «індивідуальний неологізм», «слово-саморобка», «поетичний неологізм», «неологізм контексту» та низки інших. У ньому досить чітко наведено специфіку подібних слів, що утворені індивідуально відповідним автором: слугувати для мінімального контексту, відповідного індивідуального випадку, певної мовленнєвої ситуації; ці слова не претендують на закріплення в мові, загальному вжитку» [9, с. 89]. Так чи так, але головна, провідна роль досліджуваних одиниць – це вплив на читача. Такі структури беруть на себе всю увагу та вражають свідомість реципієнта, мають експресивний ефект.

На нашу думку, розбіжності у поглядах вчених негативно впливають на вивчення та дослідження шару нової лексики. У цьому питанні ми поділяємо думку І. Дегтяр, яка констатує, що «<...> чисельність багатоманітних термінів для позначення одного й того ж поняття не тільки не сприяє взаєморозумінню між лінгвістами, а і певною мірою заваджує більш глибокому вивченню самого явища» [10, с. 131]. В. Лопатін має протилежну думку: «<...> кожен із

запропонованих термінів по-своєму виправданий, характеризує досліджуване явище зі своєї сторони, зі своєї точки зору, і тим самим воно отримує різнобічне висвітлення» [23, с. 64]. Такий підхід до осмислення ситуації, що склалася в науковій спільноті, за нашим поглядом, має місце бути з тієї точки зору, що різносторонній підхід до тлумачення нової лексики допоможе в майбутньому вченим-лінгвістам дійти до загального твердження, яке буде скероване комплексним підходом та з урахуванням всіх тонкостей і особливостей цього явища.

Визначаючи функційні можливості досліджуваних одиниць, О. Стишов наголосив, що okazіоналізми це «<...> складне явище системного (реалізація словотвірних можливостей, закладених у системі певної мови) й асистемного (ненормативність, функціональна й емоційно-експресивна зумовленість) характеру» [36, с. 47]. Перш за все, okazіональні утворення втілюють авторську індивідуальність та виражають прагнення митця до самовираження. Емоційність у новотворах здебільшого мотивована незвичністю структури, способу творення, поєднанням контрастних значень.

Однозначно можемо твердити про значні розбіжності між неологізмами загальнономовними та неологізмом конкретного автора, індивідуально-авторським. Це, для прикладу, такий аспект, як укорінення в масовому словнику. На відміну від загальнономовного неологізму, індивідуально-авторські лексеми залежать від контексту та, як правило, не входять з часом до загального лексичного шару. Їх тісний зв'язок з контекстом, за твердженням Н. Фельдман, «<...>, з якого вони ніби виростають, робить їх влучними й особливо виразними на своєму місці, однак водночас, як правило, заважає їм відірватися від контексту й знайти втілення поза ним. Ось ця основна характеристика дозволяє їх називати, на відміну від неологізмів, тобто новотворів, що виникли в мові, okazіональними словами» [38, с. 66]. Уважаємо, що поява неологізмів та okazіоналізмів мотивована різними факторами.

Виникнення перших пов'язуємо із об'єктивною потребою номінації певного нового явища, предмету навколишньої дійсності, тобто мотивація має практичне підґрунтя. Оказіоналізми, у свою чергу, безпосередньо пов'язані із мистецькою діяльністю автора, тобто має естетичну природу.

Загальновідомо, що автори часто звертаються до творення слів із метою демонстрації творчого втілення індивідуального бачення. Такі слова втілюють максимальну креативність, експресивість. Вони передають бачення по-іншому, творчо номінують, порушуючи, як правило, мовні норми, чим лише привертають інтерес. І. Огієнко щодо цього твердить: «Кожна літературна мова вільно поповнюється новими словами, так званими новотворами (неологізмами), які дає нам біжуче життя безперервно, дає головню в творах письменників, менше від самого народу. <...> Коли б не поставали в нашій мові новотвори, літературна мова остаточно завмерла б. Культурне людське духовне життя невпинно зростає й потребує нових слів на своє означення, а тому й постають новотвори. Звичайно, кожна людина мислить значно ширше, аніж можна висловити те своїми словами, – їй завжди бракує слів, а тому вона кидається й до новотворів, щоб таки висловити можливо повно свою думку» [27, с. 221].

Дехто з дослідників уважає, що сучасна неологія потребує виділення ще одного виду лексем нової лексики. Вони пропонують термін «потенційні слова». Так, Г. Винокур говорить, що «у кожній мові ... наявні «потенційні слова», тобто слова, які фактично не існують, але які могли би бути ... » [4, с. 15]. Описуючи цей вид лексем Н. Сологуб вказує: ««Потенційні слова» містять у собі частину новизни, їх не завжди відрізняють від індивідуально-авторських, бо обидві групи утворюються okazіонально (у момент мовлення)» [33, с. 78]. Дехто з науковців не бачить потреби виділяти ці слова в окрему групу. Наприклад, І. Загрузна переконує, що «... обидві групи слів

використовуються у художніх текстах зі стилістичною метою і слугують для створення художнього образу» [13, с. 6]. Як показує аналіз, це питання також є відкритим і потребує уваги наукової спільноти.

Отже, проблема okazіоналізмів хвилює сучасних дослідників. На сьогодні немає єдиного твердження, погляди вчених різняться. Ми це пояснили тим, що існує значна кількість термінів, які трактують по суті одне поняття. Також на складність дослідження впливають різні критерії, які беруться до уваги науковцями при тлумаченні явища.

РОЗДІЛ 2

ФУНКЦІОНУВАННЯ СУБСТАНДАРТНИХ ОДИНИЦЬ У РОМАНІ «ЗАПИСКИ УКРАЇНСЬКОГО САМАШЕДШОГО» ЛІНИ КОСТЕНКО

Модерна література характеризується багатством мовних засобів, широким арсеналом вербальних інструментів. Сучасні письменники ламають шаблони та стереотипи, мова їхніх художніх текстів наснажена як літературними зворотами, так і стилістично зниженою лексикою. У одному семіотичному просторі такі лінгвальні прийоми можуть органічно співіснувати. Навіть у поборниці за естетичну досконалість та довершеність мовлення.

Найвизначніша постать української лірики — Ліна Костенко — представниця шістдесятників, а отже, її художній текст мотивований фольклором, народною творчістю, витоками класики української літератури, модерною світовою письменницькою творчістю. Художня мова поетеси є впізнаваною завдяки експресивності авторського мовлення. Лірика письменниці характеризується прозорістю і чіткістю. Тому перший прозовий твір поетеси «Записки українського самашедшого» є цікавим матеріалом для дослідження.

2.1. Різновиди субстандартних одиниць у художньому просторі роману

Як відомо, Ліна Костенко виступає противницею «модернізації», жаргонізації мови, суржику і будь-якого відхилення від унормованості. Цю свою думку письменниця висловлює у романі «Записки українського самашедшого» висловами та діалогами чи монологами українського громадянина, програміста, головного героя твору і його дружини: « — До всіх перинатальних хвороб державності ще й така халепа — вирости покоління, яким усе по фіт, — каже дружина. Чого це

ти заговорила їхньою мовою? — не витримаю я. — Де це бачено, щоб жінка говорила матом?! — А це не мат — спокійно пояснює вона. — Це воровская фєня. І, мабуть, не випадково цьому суспільству прищеплено саме воровську фєню, мову блатних низів, — щось є в ньому глибоко жлобське і безкультурне» [18, с. 107].

Ми зазначали, що лексика завжди відображає зміни в усіх сферах життя і діяльності людини. Як саме змінюється словниковий склад сучасного громадянина України під впливом різних чинників (культурних, історичних, економічних тощо) показує Ліна Костенко у досліджуваному романі.

Негативізм до мови сучасного покоління, до сленгу, англіцизмів тощо мисткиня пояснює тим, що *«... стільки вже наговорено, до цілковитої втрати смислу. Та це й якоюсь мовою нелюдською, сурогатом української і російської, мішанкою, плебейським сленгом, спадком рабського духу і недолугих понять, від чого на обличчі суспільства лежить знак дебілізму, — а при чому тут я?» [18, с. 6].* Ліна Костенко розмірковує: *«У всіх країнах мови як мови, інструмент спілкування, у нас це фактор відчуження. Глуха ворожість оточує нашу мову, навіть тепер, у нашій власній державі. <...> Людина розмовляє рідною мовою, а на неї озираються. Сина в дитячому садку задражнили, навіть Борька сказав: «Хохол». <...> Жоден українець не відчувається своїм у своїй державі. Він тут чужий самим фактом вживання мови» [18, с. 22-23].* Тому письменниця іронізує: *«Оскільки для не-громадян найріднішою є не-мова ... то може б, саме їй надати статус державної? <...> Общепонятний суржик на субстраті фєні і мата» [18, с. 268].* Мисткиня залучає для вираження негативної оцінки ненормативні вульгаризовані одиниці: *«Свобода, рівність і блядство! — такий перифраз охлократії. Естетика нуворишів. Диктат грошових мішків. Моральний екзгібіціонізм **придурків!**» [18, с. 285].*

Ми зазначали, що головним героєм твору є програміст, тому реципієнт сподівався, що професійна спрямованість героя повинна позначитися і на його манері спілкування, що передбачена вузькими специфічними словниковими особливостями представників цієї спеціальності. Попри це, аналіз вербального складника, що належить головному героєві роману, вказує, що характерна лексика та професійний сленг у мовленні персонажа не задіяні, або функціонують опосередковано, під час, наприклад, монологів-роздумів про молоде покоління, діалогів головного героя із дружиною на подібні теми. За характеристикою Т. Монахової: «Програміст не вживає фахового сленгу, порушує нетипові для свого соціолінгвістичного портрету теми, зачасто вживає самовизначення себе як чоловіка (замість природних для чоловіків узагальнень про жінок), навіть читає газети» [26].

Як показує дослідження, Л. Костенко у романі звертається до жаргонізованої, сленгової лексики лише в іронічному та саркастичному контексті, аби підкреслити ницість подібного лексикону: *«Мужчини зникають як явище. Їхнє місце посіли **круті** – ерзац, замітник, гібрид гамадрила й Шварцнетера. Словом еволюція вспак»* [18, с. 10]. Чергування та переплітання взірцевої унормованої літературної мови із мовою соціальних низів створює додатковий експресивний ефект. Слушною є думка С. Мартос, що іронічне використання жаргонної лексики наявне у текстах “високого рівня”, адже “гумористичний момент завжди використовувався, особливо в народній традиції, для врівноваження високої та низької культур” [24]. О. Коцарев характеризує професійний та молодіжний сленг у романі як «хвилеподібні, а тому дещо штучні «навали»...» [19].

Оскільки прототипами в романі є реальні історичні особи, то авторка максимально наближує пряму мову до «оригіналу». Також одним із завдань Ліни Костенко, на нашу думку, було відтворення живої мови народу, різних верств населення, зокрема молодого покоління,

покоління пострадянщини та мову пересічних громадян та «не-громадян». Таким чином, шляхом протиставлення авторської мови та мови персонажів, письменниця висвітлює переваги української літературної мови на тлі мови молодого покоління та більшості осіб при владі. Це твердження підкреслює провідну рису ідіостилю письменниці – канонічність, стандартизація та прагнення до мовного ідеалу. Тут чітко прослідковується вплив народництва на вербальний складник творів шістдесятниці.

Маємо наголосити, що росіянізми та суржик у художньому вербальному просторі вмотивовані тим, що авторка зображує мовну кризу населення, коріння якого сягає Радянського Союзу. Некодифікована лексика в романі свідчить про контекст доби. Показово, що Ліна Костенко використовує транслітерацію для передачі російських слів, тобто записує літерами українського алфавіту російські слова. Такий прийом надає іронічного забарвлення. Наприклад: «*Не нагружай*» [18, с. 134], «*Не вставляет*» [18, с. 114], «*Давай займьомся любов'ю*» [18, с. 115], «*Любим, только без украинцев*» [18, с. 94] тощо.

Акцентуємо на тому, що використання англіцизмів вказує на деградацію словникового аспекту мови, що втілюється у використанні цих одиниць у репліках персонажів чи авторських описах, що стосуються їх. Наведемо такі приклади: «*У нас уже є маркети й супермаркети. Холдинги, лізинги й консалтинги. Рейтенги, брифінги, автобани й хабвей*» [18, с. 120], «*Звідусіль на нас дивляться білборди, в народі їх називають «бігмордами»*» [18, с. 347], «*Тінейджер, як завжди відбув навчальний рік за комп'ютером. Відбув навчальний рік і good-bye*» [18, с. 295].

Щодо мовного вираження лексичних субстандартів у романі, то разом з англіцизмами наявні запозичення з російської мови, як адаптовані під українські шляхом транслітерації, так і передані мовою оригіналу: «*Новая власть уже пришла, – сказал він. – Она уже*

*работает, и нет способа ее **выдавить***» [18, с. 388]; «*Мабуть, час уже нам приймати новий гімн – «Донбас **порожняк не гонім**» і на біцепси нашої Незалежності наколоти тату Пальма Мерцелова*» [18, с. 271] тощо. Влучним є твердження М. Туницької: «Своїм романом Л. Костенко спробувала відтворити фрагмент «сюрреалістичного Вавилону сучасного світу»» [37].

Спираючись на словники Т. Кондратюк і Л. Ставицької, субстандартні одиниці в аналізованому романі поділяємо на кілька груп:

- суржикізми («***Оранжевий беспредел***» [18, с. 392], «***Што там делается в Кієве, кашмар***» [18, с. 401], «*Європа суйот рило в дела України*» [18, с. 411], «*Ми теперь здесь хозяева*» [18, с. 387] тощо);
- загальномолодіжний жаргон («*Але який же був її подив, коли депутати від опозиції знешкодили тих амбалів, скрутили їм руки і кинули на підлогу **фейсами** вниз...*» [18, с. 380], «*Головне, щоб було **стьобно***» [18, с. 287], «*Тепер час **просунутих***» [18, с. 192]);
- лайливі слова («*Будем, **блядь**, всех вас давить*» [18, с. 387], «*«Свобода, рівність і **блядство!**» – такий перифраз охлократії!*» [18, с. 285], «*Вчора син побився з Борькою, прийшов і каже: “Борька — **мудак!**”*» [18, с. 25]; «*<...> на обкладинці дівка зі спідницею на голові або голий зад московського **педараста** з ексклюзивним повідомленням, що йому «**жопа** министра не нужна»» [18, с. 129-130]);*
- жаргонізовані розмовні слова («*– Ти людина, а він **чурбан**, резумує дружина*» [18, с. 256], «*Молоді **класного кайфу***» [18, с. 194], «*Вчора бачив професорську вдову біля сходів Сінного ринку, стояла серед усіх тих **лахмітників**, **торговок** і **алкашів**, продавала якусь одешину» [18, с. 176], «*У нас тепер дома цілий **бабком***» [18, с. 144]);*

- слова із комп'ютерного жаргону («*Вона рада, що я щось пишу, щось тут клікаю на комп'ютері*» [18, с. 255], «*Мріє бути хакером*» [18, с. 234], «*Я хотів цю дружбу засейвити – час летить, малому потрібен старший товариш*» [18, с. 63] тощо);
- слова із жаргону наркоманів («*Донбас порожняк не гонім*» [18, с. 253], «*У Биківнянському лісі, де світяться душі убитих, наркомани задушили приятеля, не поділивши “ширку”*» [18, с. 203]);
- жаргон кримінальних злочинців («*В'їхали на одній партії, злиняли в іншу*» [18, с. 385], «*Ми не козли!*» [18, с. 377], «*Демократія – курва, бюрократія!*» [18, с. 370], «*Молоді класного кайфу*» [18, с. 194] тощо).

Субстандартні одиниці в романі часто слугують засобом мовної соціальної типізації населення. Наприклад, жаргон кримінальних злочинців характерний у творі для представників влади або для їх характеристики («*Члени партій і фракцій линяють, і це перша ознака назріваючих змін — вони перебігають в інші вольєри*» [18, с. 385]); суржик — для більшості населення («... *што там делается в Києві, кашмар!*» [18, с. 401], «*Где здесь шапки раздают?*» [18, с. 394]).

2.2. Семантичний аналіз жаргонно-сленгових одиниць

Жаргонізоване вербальне наповнення роману Л. Костенко «Записки українського самашедшого» умовно можна розділити на такі тематичні групи:

- Стани:
 - інтелектуальні
 - емоційні
 - психологічні
 - фізіологічні
- Фізичні дії
- Матеріальні об'єкти

- Оцінка ситуацій
- Назви осіб:
 - за гендерною характеристикою
 - за соціальним статусом
 - за психологічною оцінкою

Жаргонізовані одиниці на позначення стану в аналізованому романі поділяємо на 4 категорії, а саме: інтелектуальні, емоційні, психологічні та фізіологічні стани. Наведемо приклади субстандартних одиниць, які позначають інтелектуальні стани: «... від чого на обличчі суспільства лежить **знак дебілізму**, – а при чому ж тут я?» [18, с. 6]; «<...> день завершувався молитовно: «**Боже, великий, єдиний, нам Україну храни!**», потім **донетрали**, що українці стерплять, змінили формат, ніхто й не помітив» [18, с. 114].

До психологічних станів належать ті мовні одиниці, що вживаються на позначення психологічного здоров'я: «... на зламі століть, відчув дискомфорт, **крівля поїхала**, звернувся до психіатра, але відхилень психіки він не знайшов» [18, с. 5]; «Від того вона ще більше лютує: – **Ти якийсь загальмований!** Куди я дивилася, коли виходила за тебе заміж?!» [18, с. 20].

Фізіологічні стани представлені такими одиницями: «**Маю від фірми добрий транспортний засіб, майже нового білого «Опеля» – мотатися у справах фірми ...**» [18, с. 6]; «**Рекламні щити, білборди, мигтючі літери світлових реклам: «Дихай вільно, живи мобільно!**» – а чому й ні?» [18, с. 7]; «**У російській пресі писали, що вони звірі, накачані алкоголем і наркотиками**» [18, с. 241-242].

Емоційні стани репрезентують такі лексичні одиниці: «**Пішли на виставку сучасного авангарду. Круто відірвалися**» [18, с. 287]; «**Замочив би того Клавдія і жив би на повну, чого було кіпеш підіймать?**» [18, с. 192]; «**Соціальний накуп столиці ловить свій кайф**» [18, с. 61] тощо.

У романі наявні також субстандартні одиниці з оцінною семантикою щодо ситуацій, подій чи явищ. Наприклад: *«Бо це уже не дебати, це базар по фєні»* [18, с. 388]; *«Борька у них лідер, за кожним словом – «блін», «круто»»* [18, с. 7]; *«А там і день Перемоги, ще трохи цікавої арифметики. Лафа»* [18, с. 126].

Тематичну групу «назви осіб» поділяємо на підгрупи за гендерною характеристикою, за соціальним статусом та за психологічною оцінкою. За гендерною характеристикою назви осіб у романі представлені лексичними одиницями на позначення представників чоловічої та жіночої статі відповідно: *«Зрештою, дружина в мене розумна й красива, упадальників біля неї не бракувало»* [18, с. 5]; *«Десь сотня амбалів з битами не допустили до виступу»* [18, с. 373]; *«На них налетіла згряя, і то ж не «пара конкретних пацанов», це були як з'ясувалося потім, переодягнуті працівники міліції...»* [18, с. 380]; *«<...> і що на передгір'ях Криму й досі знаходять черепи і смертельні медальйони – ця теперішня тьолка з голим пузом уже не знає»* [18, с. 134]; *«Ту письмачку, приміром, що назвала свою матір фритідною, а мужчин своєї нації...»* [18, с. 115]; *«Уже ж кожна шльондра може відкрити свій персональний сайт»* [18, с. 98].

У романі наявні лексичні одиниці на позначення осіб за соціальним статусом, наприклад: *«Якби такою мовою спілкувалися люмпени чи бомжі, а то ж по всій вертикалі, починаючи з президента»* [18, с. 6]; *«Не бачила вона наших «мажорів», які збивають людей безкарно і тікають з місця подій»* [18, с. 150]. Лексему «мажор» авторка вживає у значенні представника молодого покоління, фінансове благополуччя якого забезпечили заможні батьки. Або: *«Шахраї, злодюги, антисеміти, хабарники, пофігісти і матюгальники, держиморди і політикани, бюрократи й нувориші, затхлий спадок імперії, потолоч зужитих ідеологій – все приписується цьому народові, який уже й не знає, що з ним діється і в які Бермуди попав»* [18, с. 24].

Номінація осіб за психологічним станом представлена такими лексемами: *«Спадковість у мене теж добра, **психів** у роду не було»* [18, с. 5]. У одинадцятитомному «Словнику української мови» лексема «псих» має негативну оцінну конотацію: «фам. психічно неврівноважена людина» [1].

Категорія «матеріальні об'єкти» представлена одиницями на позначення грошових понять та транспортних засобів, наприклад: *«Тут же відбуваються й поп-концерти і шоу, а в будні курсують проститутки, можна «зняти дівочку» за скількись **баксів**»* [18, с. 232]; *«У Борьки **тачка** крута, і папа крутий, і охоронець, як Термінатор з фантастичного трилера»* [18, с. 97]; *«А я, може, хочу іномарку меланжевого кольору, а не цей твій помальований рекламою **драндулет**»* [18, с. 20] тощо.

У досліджуваному тексті зафіксовані субстандартні елементи на позначення фізичних дій, наприклад: *«Добре хоч **не вмазав бульдозером**»* [18, с. 104]; *«Олімпійські боги **дудлять** вітчизняне пиво»* [18, с. 210]; *«Звісили червоний прапор з балкона, махали ним під час сесії, депутати знавісніли в дискусіях, було велике **мордолупцювання**»* [18, с. 57] тощо.

На позначення технічних засобів, гаджетів, цифрових технологій Ліна Костенко використовує субстандартні лексичні одиниці. Письменниця вдається до такого прийому з метою стилізації мовлення молоді. У контекстуальному відношенні вони набувають дещо іронічного експресивного забарвлення. Наприклад: *«Він йому скидає на **мило** різні **месиджі**, вчить користуватися **аською** для зв'язку. Малий вже сидить у чатах, кнюпає на **клаві** як заправський **юзер**, а часом трапляється якийсь **глюк**, звертається до нього, а не до мене <...> Я хотів би цю дружбу **засейвити**...»* [18, с. 63].

Сленговий лексичний склад роману широко представлений дієсловами, наприклад: *«Речники **приколюються** в епатаж»*

[18, с. 105]. Тут маємо різні тлумачення цієї мовної одиниці. За визначенням Т. Кондратюк, цю лексему можемо трактувати як: «1. Подобатися. <...> 2. Уявляти» [17]. Натомість Л. Ставицька пропонує дещо інше тлумачення: «1. з когось, з чогось <...> Сміятися з когось, з чогось. <...> 2. до чого. <...> Захоплюватися чимсь; отримувати задоволення від чогось» [35]. Щодо другого значення авторка наводить такий приклад: «Приколюватись до буддизму» [35]. На нашу думку, в цьому контексті доречними є запропоноване значення Л. Ставицької, а саме у значенні «захоплюватися чимсь». Далі представлена низка сленгових дієслів із лексичного спектру представників молодого покоління: «Вони вже **фанатіють, балдіють і тусуються**» [18, с. 374]. Лексема «фанатіти», за визначенням Т. Кондратюк, «безтямно, фанатично захоплюватися чимось» [17]; «Тусуватися» Л. Ставицька розуміє як «ходити, прогулюватися в певному місці» [35]; «балдіти» – «радіти, насолоджуватися перебувати в розслабленому стані» [35]. «Мама зовсім **оборзіла**» [18, с. 127]. У «Словнику сучасного українського сленгу» є визначення «знахабніти» [17]. Г. Вінняр запевняє, що застосування жаргонізованих лексем у романі мотивовано тим, що вони «покликані відобразити сумні мовні реалії сьогодення» [5, с. 356].

У творі наявні сленгові слова, що означають предметчену дію, як от: «Я міг би бути іншим, я ревную її до нього, але я такий **зашуганий**, я мушу заробляти гроші...» [18, с. 9]. Л. Ставицька у «Короткому словнику жаргонної лексики української мови» подає тлумачення цього слова «Наляканий, закомплексований» [35]. Наведемо ще один приклад: «Але я працюю, сім'ю утримую непогано, міг би, звичайно, краще, але я не **продвинутий**, фантазія моя не сягає далі належного заробітку за належний труд» [18, с. 8]. Т. Кондратюк наводить два тлумачення: «1. Прогресивний, модний, сучасний; <...> 2. Розумний» [17]. На нашу думку, Л. Костенко вводить у роман сленгізм у першому значенні.

Переважно авторка роману використовує слова-жаргонізми для відтворення мовленнєвої дійсності, наприклад: «**Холера ясна**, як кажуть поляки, то ви туди посилали миротворців - мир творити чи посилювати вогневу міць?!» [18, с. 338]; «Вони ж ростуть **дебілами**» [18, с. 230]; «В аеропорту обалденная аборітєнка одевает туристам венкі із лотосов і орхідей» [18, с. 164] тощо.

2.3. Стилїстичне забарвлення позанормованих одиниць у творі

Експресивне забарвлення переважної більшості жаргонізованих слів у аналізованому романі має різко знижене забарвлення. Наприклад, «**Прийдеш**, зморений за день, **ухорканий**, сто разів принижений чортїким, а вона упадає біля тебе, диригує виделками й ложками, жонглює тарїлками, ти для неї орел і півень, ти її найвище досягнення» [18, с. 143] – стомлений; «**Некомфортне читиво**, навряд чи хто надрукує» [18, с. 311] – нецікава книга; «**Убивча спека**» [18, с. 313] – сильна; «**Десь сотня амбалів** з битами не допустили до виступу» [18, с. 373] – великий чоловік тощо.

За стилїстичним забарвленням у романі виокремлюємо позанормовані лексичні одиниці на позначення:

- зневажливості («**Тільки я лох**, очкарик, ніяк не звикну» [18, с. 8], «**Ми не козли**» [18, с. 377], «... – ця теперїшня **тьолка** з голим пузом уже не знає» [18, с. 134]);
- вульгарного значення («... я боюся, що моя дружина стане фемїністкою і пошле мене на **фіт**» [18, с. 9], «**Шибздики** й симукляри викаблучуються в цинїзмі» [18, с. 105], «А що читати теперїшніх **пофігістів?**» [18, с. 115]);
- несхвалення («Вигарцьовує московська **понса**» [18, с. 35], «... – щось є у ньому глибоко **жлобське** і безкультурне» [18, с. 107]);
- схвалення («А там і День Перемоги, ще трохи цікавої арифметики. **Лафа**» [18, с. 126], «Я **відриваюся**» [18, с. 146],

«Лялька завела собі крутого, стильним дівочкам потрібні круті» [18, с. 187]);

- презирливість (*«Вріжеться група відморозків у гуцу Майдану, спровокує бійку, посіє паніку — і все»* [18, с. 392]).

Аналіз роману підтверджує, що Ліна Костенко є канонічною представницею шістдесятників. Письменниця у романі про сучасну Україну, про сучасне населення, насамперед про представників молодого покоління, скеровує мову художнього твору до літературної норми. Жаргонізовані елементи авторка застосовує аби зобразити сучасні реалії збідності української мови. На тлі авторського розлогого багатого мовлення, насиченого питомим українським словниковим складом, діалоги представників влади, молоді тощо перенасичені суржикізмами, сленгом та англіцизмами, що справляє контрастне враження на реципієнта. Але письменниці вдалося, з огляду на її переконання, та погляди на мову, досягти такого співвідношення між сленговими одиницями та стандартизованою мовою, яке є гармонійним для прочитання роману про сучасний стан мовного питання та ставлення населення до цього.

2.4. Оказіоналізми як характерна риса ідіостилю Ліни Костенко

Ліна Костенко відома своїм талантом мистецтва слова в усьому світі. Її художній стиль завжди неповторний, а гра слів незвична та відзначається креативністю. Мова її поетичних текстів особлива. І прозовий її роман «Записки українського самашедшого» такий же поетично-особливий, оскільки мовна гра письменниці у прозовому тексті не позбавлена поетичного звучання. На це вказують новотвори, якими апелює письменниця. Авторські неологізми зазвичай виникають тоді, коли письменник хоче надати якомусь явищу, предметові чи стану нового суб'єктивного бачення, додати більше експресії, образності.

Наше дослідження затверджує наявність у романі Ліни Костенко значного спектру авторських неологізмів, що також є виразною характеристикою ідіостилю мисткині.

Про те, що досліджуваний текст багатий на авторські неологізми, говорить сама назва: «*Записки українського самашедшого*». Щодо цього, на нашу думку, влучними є думки М. Туницької: «Назва роману досить промовиста. Її не можна сприймати буквально, вона може читатися і як діалект слова «божевільний», і у буквальному розумінні, і як «сам» і «шедший», тобто «той, що сам іде», сам – у сенсі «один з небагатьох», «одинак», «бунтар». Можлива і взагалі знакова рецепція назви роману «сама»: мається на увазі конкретизація, власне, викриття у назві того, що автор-наратор – жінка, тобто «сама» – одна, вона, тобто можна читати і як «записки однієї жінки»» [37]. Письменниця заздалегідь готує читача до «нестандартного» лексикону, просіченого авторським суб'єктивізмом, світобаченням.

Оказіональні утворення широко представлені в досліджуваному романі. Перш за все, це слова на позначення осіб, наприклад: «*А мені він подобається. Таки ж харизматик, а не маразматик*» [18, с. 358], «*Він був переможцем, а крім того, мав одну римську дефініцію — розширювач, тобто **прирошувач** імперії*» [18, с. 272], «*...ми, ублюдочні **катастрофісти** своїх особистих драм, сипонули урозтіч по світах...*» [18, с. 193], «*Зрештою, дружина в мене розумна й красива, **упадальників** біля неї не бракувало...*» [18, с. 5]. Письменниця експериментує зі словами, морфемами, лексикою у творі, додаючи нового експресивно-емоційного значення.

Подекуди трапляються неологізми, що передають фемінітивний відтінок: «*Дружина у мене **Риба**, **інтуїтивістка***» [18, с. 69], «*Кілька **шахідок** чи підірвались, чи підірвали себе*» [18, с. 362], «*Чи тих потасканих **німфеток**, що все вивертають свій «тілесний низ»?»* [18, с. 115], «*Ту **письмачку**, приміром, що назвала свою матір*

фригідною...» [18, с. 115]. Дослідження доводить, що новотвори Ліни Костенко є впізнаваними, та такими, що «закарбовуються» в пам'яті реципієнта через свою незвичність, точність та певною мірою різкість.

Поширеними в романі є композити, тобто неологізми, утворені шляхом складання основ, наприклад: *«Це вже був не щоденник, а буденник»* [18, с. 17], *«Звіроящур готовий тікати»* [18, с. 389], *«Згряя молодих звіроніжок вдерлася у гулячий натовп, поперекидала машини, побила вітрини, перетоптала людей і зникла»* [18, с. 219]; *«Австралійці ж виходили з аборигенами, просили у них пробачення за всі кривди і утиски від новонаселенців»* [18, с. 139]. Ця категорія новотворів є досить поширеною у тексті, що репрезентує ідіостиль письменниці.

Дослідження показує, що авторка застосовує також безафіксний спосіб для творення слів: *«Ретируюсь у сусідню кімнату і виходжу у віртуал...»* [18, с. 144], *«Якби я був художником, намалював би цей сюр...»* [18, с. 163]; *«На одному з нічних каналів беззвучно ворушив губами віртуальний мультиплікат українця»* [18, с. 173] тощо. На наш погляд, авторка прагне шляхом метафоричності, через нові лексеми в тексті передати власне образне уявлення сприйняття мовної картини світу. Таким чином твір сприймається читачем через призму авторського бачення.

Абревіація також має місце серед засобів творення. Наприклад: *«А ще мені там подобається типова афроукраїночка Габрієла Масанта»* [18, с. 360], *«По-моєму, тут потрібні вже не політологи, а політпатологи»* [18, с. 56], *«У нас тепер дома цілий бабком»* [18, с. 144]. *«... з Донецька прибувають частини бандформувань»* [18, с. 399]. Через свою незвичність та виражений суб'єктивізм часто такі композити не входять у загальнономовну лексику. Вони функціують лише у контексті художнього авторського тексту і слугують засобом образності та емоційності.

Ціла низка прикметників-неологізмів, здебільшого утворених суфіксальним способом, представлена у творі, наприклад: *«Наша делегація була чисельна, в одезі стриманій **уніформній...**»* [18, с. 354], *«У підземному переході кишить **хрещатицька тусовка**»* [18, с. 35]; *«Ще лише третя річниця трагедії у Нью-Йорку, ще чорніють вирви тих **манхетенських** вез, а вже десь у коробочку з шоколадом вкладено сувенірчик <...>»* [18, с. 363]. Ці лексеми є важливим вербальним складником роману, що відображає якісну сторону явища, події, предмету, особи, яку змальовує авторка.

У значній кількості в художньому тексті наявні авторські неологізми, що мотивовані географічним розташуванням. Перелічимо декілька з них: *«Той носить куртку з памперсів, той від Юдашкіна, тому на **антальському** березі дві туркені п'яти чухали»* [18, с. 173]; *«Батальйон наших миротворців вилетів у СьєрраЛеоне розмінувати **сьєрра-леонські** поля»* [18, с. 36]; *« — Пий **таїтянський** сік «Супер-Ноні», — каже дружина»* [18, с. 80].

Найбільш характерні серед okazіоналізмів роману «Записки українського самашедшого», утворених суфіксальним способом, є одиниці із суфіксом **-к(а)**. Цей суфікс надає лексемі неофіційного, розмовного забарвлення, наприклад: *«Я відхилию **мобілку** від вуха – даю послухати шум Майдану»* [18, с. 400]; *«Тільки ти не переплутай, – кажу малому. що саме грає з Борькою у якусь чергову **«стрілялку»**»* [18, с. 185]; *«Зліпив із глини, як дід **свистульку**, і вдихнув душу»* [18, с. 160] тощо. А у деяких випадках цей суфікс використовується мисткинею для утворення фемінітивів, наприклад: *«Дружина у мене **Риба, інтуїтивістка**»* [18, с. 69]; *«Осінь красива, як сестра моя, **кришнаїтка**, у золотому й багряному, вся в дукатах, з черленим тамбурином у висмугленій руці, зі сріблінками в косах, і за плечима – туман»* [18, с. 181] тощо. Цікавою функцією суфікса **-к(а)** є те, що він допомагає «згорнути» розлоге словосполучення на позначення

матеріального об'єкту в одну лексичну одиницю. Наведемо такі приклади: *«Моя дружина отримала **валентинку** без підпису, зміненим почерком, вони ж усі так пишуться, але мені прикро»* [18, с. 83] – оказіональну одиницю «валентинка» можемо записати як «привітальна листівка з нагоди Дня Святого Валентина»; *«Всі вони говорили безугаву по телефону, і коли приходив рахунок, поставало питання, хто мав платити, бо попередніх уже звільнили. Тому їм кабель відрізали і видали стареньку **мобілку**»* [18, с. 251] – «мобільний пристрій» тощо. До перелічених функцій словотворчого суфікса **-к(а)** додамо ще одну – позначення дієслівної семантики в авторських неологізмах. Тобто цей суфікс вказує на походження новотвору від дієслова. Наприклад: *«Дістали мене ці комп'ютерні **забавлянки**»* [18, с. 75-76]; *«Глобальні сюжети не потребують **розкрутки**»* [18, с. 311] тощо.

Письменниця застосовує також префіксальний спосіб для новотворів, як от: *«Щось у цьому є нелюдське і **не-Боже**»* [18, с. 132], *«Один політолог сказав, що у нашому суспільстві більше **не-громадян, ніж громадян**»* [18, с. 268]. Часто вживаними є запозичені префікси, серед яких **анти-, псевдо-, квазі-, пост-**, наприклад: *«А якщо в цій нації є **антинація**, то прошу не плутати»* [18, с. 161], *«Чи я мушу терпіти, щоб ця **квазідемократія** нищила мене не гірш, ніж той **псевдосоціалізм?!**»* [18, с. 24], *«А ще ж відкриють і на Рівненській, де вже й так **постчорнобильські** села живуть під страхом генетичних ушкоджень»* [18, с. 355], *«Вона ходить на пуантах, у якійсь **постценічній** прострації...»* [18, с. 251], *«Я гидую суспільством, – сказала дружина. <...> Воно **посттоталітарне, постгеноцидне. І постлюдське**»* [18, с. 259] Наведені приклади свідчать, що префікс **пост-** кількісно переважає. На нашу думку, саме ці оказіональні утворення є також своєрідною новаторською рисою ідіостилю письменниці.

За нашими спостереженнями, формотворчий афікс **-н(ий)** є найпоширенішим серед новотворів, утворених суфіксальним способом. Наприклад: *«Вібромасажні крісла, дихаючі підгузки «Liberо», чіпси «Екстрелла», продукція фірми «Дригало» і «Шкварки від Одарки, європейська якість»»* [18, с. 211]; *«Чи не тому, що вона завжди в опозиції, хоч і при владі, а все одно в опозиції, і в протестних акціях завжди у перших рядах?»* [18, с. 56]; *«Крило тепле, притульне, сні історичні, красиві»* [18, с. 156].

Багатим для аналізу є пласт авторських прислівників у романі. Наприклад, похідними від прикметників у творі є такі прислівники: *біблійний — біблійно («І так біблійно розламує коровай ...»* [18, с. 358]); *ступорний — ступорно («Помічаю — я почав швидко говорити або ступорно мовчати»* [18, с. 137]), *зодіакальний — зодіакально («Я її зодіакально люблю»* [18, с. 218]), *сомнамбулічний — сомнамбулічно («Я взагалі тепер деякі речі люлю сомнабулічно. Сомнабулічно її поцілував. Сомнабулічно попестив»* [18, с. 141]), *адриатичний — адриатично («Син приїхав адриатично засмаглий ...»* [18, с. 176]), *інфернальний — інферально («З'їли всіх мишей і кажанів, тепер голодні коти інферально нявкають по дворах»* [18, с. 189]). До низки авторських прислівникових новотворів додаємо ще такі: *«Добре, що я це все слухаю впіввуха, а то й упівсвідомості»* [18, с. 90], *«Тепер побільшости чутно лайку, дефективний суржик і мат»* [18, с. 68]. Використання подібної лексики додає новизни та допомагає метафорично переосмислити прочитане.

Дослідження засвідчує, що авторські неологізми на позначення дії чи стану утворюються декількома способами: префіксальним, суфіксальним, постфіксальним, префіксально-суфіксальним і навіть комбінацією трьох перших способів. Наприклад:

- префіксальний спосіб представлений такими словами: «*Металева Змія одсичала*» [18, с. 189], «*Це ж треба так скористатися свободою, щоб **напродукувати** стільки сміття!*» [18, с. 106];
- суфіксальний спосіб репрезентують такі слова: «*Чи тих биндюжників слова, що **допінтують** свою нездарність цинізмом?*» [18, с. 115], «*Ми гвинтики й шурупи віджилої системи, вона скрипить і розвалюється, продукти розпаду **інтоксикують** суспільство і воно по інерції обирає й обирає тих самих*» [18, с. 15];
- постфіксальний: «*Раніше ж принаймні ненависть до українців хоч якось **камафлювлася**...*» [18, с. 23]; «*Зате є понад сотню партій, які **вегетуються** й **конфронтуються***» [18, с. 27];
- префіксально-суфіксальний: «*Пам'ятаєш **чаплінського Диктатора**, – каже дружина, – як він **підфутболював** глобус?*» [18, с. 316];
- префіксально-суфіксально-постфіксальний: «*Він помітно схуд і **змитарився***» [18, с. 187].

Іменникові утворення представлені в романі «Записки українського самашедшого» переважно лексемами, що утворені такими способами:

- безафіксний: «*Недавно таке збіговисько **екстремалів** у одній з федеральних земель ледве розігнала поліція, а вони ще й забарикадувалися намертво у якійсь будівлі*» [18, с. 94]; «*Але, з усього видно, **баналу** не буде, бо зразу ж вийшов на танок, викурив сигарету, а потім тихенько, щоб нікого не збудити, побрався назад на горище*» [18, с. 307]; «*Особливо для **харизматів** і людей творчих, як віщує астролог з ассирійською бородою*» [18, с. 189] тощо;
- основоскладання: «*У сусідів ремонт, мозок просвердлює **електродрель***» [18, с. 13]; «*То чотири одрізані голови на снігу в*

Чечні, то «таращанське тіло» без голови, то голова без тіла в кущах біля **автозупинки** в Одесі» [18, с. 14]; «Згряя молодих **звіроніжок** вдерлася у гуляючий натовп, поперекидала машини, побила вітрини, перетоптала людей і зникла» [18, с. 219] тощо;

- аббревіація: «Але реальних кандидатів двоє. Наш нетиповий експрем'єр, <...>, і кандидат провладний, в розпорядженні якого **адмінресурс** ...» [18, с. 346-347]; «**Європарламентарі** обіцяють розповісти своїм онукам про українську Помаранчеву революцію» [18, с. 405]; «Аналізи передано до **спецлабораторій**, результатів треба чекати» [18, с. 368] тощо.

Виділені одиниці виступають у творі засобами мовної гри, авторської дійсності, є складником творення образів роману.

Нами зафіксовані також okazіоналізми-дієприкметники: «Надалі нам світить високотехнічний **глобалізований** стандарт» [18, с. 267]; «І тоді настає лукава, найпідступніша форма несвободи, одягнута в національну символіку, **зацитькана** національним пафосом, **вдекорована** атрибутами демократії» [18, с. 130]; «І розповів **софістикований** програміст анекдот» [18, с. 109]; «Тягнуться й тягнуться шлейфи, **підтіпані** і брудом, і кров'ю» [18, с. 149]; «Все **просотане** всесвітньою павутиною, електричними струмами, радіомагнітними хвилями» [18, с. 149].

Зазначимо, що стилістична риса okazіоналізмів є домінантною в досліджуваному тексті, оскільки такі новотвори додають експресії та образності явищу, предмету чи дії: «Православний люд споживає млинці, не дуже **кремпуючись** тим, що пшениці таки на денці» [18, с. 271].

Подекуди Ліна Костенко застосовує новотвори як засіб сарказму чи іронії, як от: «Нація навіть не **косноязика**. Нація **недорікувата**» [18, с. 156].

Письменниця збагачує лексикон роману, що допомагає, у свою чергу, збагатити спектр переживань реципієнта від прочитаного: від

мрійливої метафоричності у змалюванні стосунків та почуттів головного героя («Дружина у мене Риба, *інтуїтивістка*. Реагує на кожну дрібницю» [18, с. 69]), до тотальної іронізації, різкості та саркастичності в міркуваннях, щодо мовної та, як наслідок, моральної деградації населення («Все, що є нищого й зловорожого, вигривається під сонцем нашої демократії» [18, с. 130]).

Характерною рисою неологізмів Ліни Костенко в романі є те, що авторка апелює до витоків, тобто утворює новотвори на основі питомих українських слів. Наприклад: «Це вже не те щось середнє між бунтом і пиятикою, що прийшло у *міжчассі*, що тусувалося по кав'ярнях і застрягло на пофігізмі, коли потрібен був голос покоління, - *NEXT-покоління*, якого ми ждали, і воно прийшло» [18, с. 407]; «Світять жовтими ліхтариками з *потойбіччя*, ширяють в темряві вулиць, тиркаючись об скрижанілий сніг» [18, с. 189]. Переліченні новотвори тут мають відтінок метафоричності. До цієї категорії відносимо також нові лексеми, утворені за допомогою власне українського суфікса *-нн(я)*. Наприклад: «І те біле його *одіння* над його плечима здійсмається і тріпотить, мов крила» [18, с. 159]; «Людина акумулювала в собі всі подразники, всі кошмари того й цього часу — <...> *зомбування*, <...>, психіка не витримала, хруснула» [18, с. 206] тощо.

Поряд із питомими українськими афіксами, письменниця вводить у вербальний вимір роману okazіоналізми, які утворені за участі суфіксів, що мають іншомовне походження. Наприклад: «Але не так мені його *категоризми*, як сумна батькова констатація: — *Якась Україна буде*» [18, с. 129]; «Старі *соцреалісти* вийшли в тираж, нові *Праксителі* ще не дозріли» [18, с. 18]; «У Відні *антиглобалісти* били вітрини» [18, с. 126] тощо. Хоча такі бачимо в тексті, але домінують утворення за допомогою власне українських афіксів.

Подекуди у вербальному просторі роману натрапляємо на новотвори, що витлумачені авторкою, тобто письменниця пояснює

реципієнту походження лексичної одиниці. Наприклад: *«Взагалі-то щоденник – жанр особистих записів. А яке моє особисте життя, і чи буває воно в одружених? Записувати як тебе жінка пиляє, як засмоктують будні? Це вже був би не щоденник, а **буденник**»* [18, с. 17].

Дослідження показало, що здебільшого Ліна Костенко використовує для новотворів власне українські слова та афікси. Її авторська лексика — це талант поєднувати всім звичні та знайомі елементи в конструкції, що закарбовуються в пам'яті та вражають новизною, яка досягається ефектом несподіваності.

Отже, визначальною рисою мови роману «Записки українського самашедшого» є яскраво виражені okazіональні утворення. Авторська індивідуальність є найбільш увиразненою через такі новотвори. Вони справляють естетичний вплив на читача.

ВИСНОВКИ

Результати нашого дослідження стверджують, що представниця шістдесятництва Ліна Костенко є поборницею за стандартизацію української мови. Але в сучасних мовних реаліях письменниця, створюючи роман про сьогодні, мусить звертатися до субстандартних одиниць.

Субстандартні одиниці в романі «Записки українського самашедшого» представлені такими різновидами: англіцизми, okazіоналізми, суржикізми, росіянізми, жаргонно-сленгові утворення.

Аналіз наукових праць учених-лінгвістів засвідчив складність дефініції як самого поняття «субстандарт», так і його складників, що зумовлено невизначеністю меж цього явища та процесами глобалізації.

Проблема okazіоналізмів вивчена та проаналізована нами в роботі, оскільки в наукових колах точаться дискусії щодо дефініції явища, розмежування, класифікації понять неології.

Уписуючи некодифіковану лексику у вербальний простір роману «Записки українського самашедшого», авторка так чи так скеровує художній текст до мовного канону. Прямо чи опосередковано (наприклад, прийомом контрасту, коли протиставляє збіднілу мову більшості народу з мовою довершеного авторського мовлення) вказує на перевагу мовного канону. Некодифіковані елементи наявні й у відступах авторки, і у репліках персонажів, але письменниця вводить до своїх роздумів ці одиниці лише з метою підкреслити ефектом несподіваності їх негативний вплив на лексичний шар української мови, а також натякнути читачеві на деградацію мови за їх рахунок.

Сленгові одиниці у романі Ліни Костенко «Записки українського самашедшого» класифікували за такими групами, як «Стани» (емоційні, інтелектуальні, психологічні, фізіологічні), «Фізичні дії», «Матеріальні

об'єкти», «Оцінка ситуацій», «Назви осіб» (за гендерною характеристикою, за соціальним статусом, за психологічною оцінкою).

Також нами була наведена класифікація за стилістичним забарвленням. Як висновок, у нас утворилося п'ять груп: зневажливого, вульгарного значення, несхвалення, схвалення, презирливості.

Вербальний простір роману якнайточніше зображує мовну ситуацію, що склалася в Україні. На мовне наповнення роману мала вплив реальна дійсність, авторка лише обрамила сучасну мовну ситуацію в художню форму записок середньостатистичного українця, що й позначилося на лексичному шарі художнього тексту.

Оказіоналізми-дієслова в художньому тексті класифіковано за способом творення: префіксальний спосіб, суфіксальний спосіб, постфіксальний, префіксально-суфіксальний, префіксально-суфіксально-постфіксальний. Авторські іменники в романі утворено безафіксним способом, основоскладанням і аббревіацією.

Загалом мовний простір аналізованого роману визначається чіткістю і влучністю, прагненням до стандартизованого мовного зразка, який є однією із провідних особливостей ідіостилю Ліни Костенко. Дослідження доводить, що поруч із цим письменниця не боїться експериментувати зі словом. Більш того, такі «експерименти» є «візитівкою» мисткині. Її авторські неологізми яскраві, експресивні, метафоричні, влучні, деколи іронічні, а тому впізнавані. У цьому й розкривається поетичний талант авторки: її прозовий твір зосереджує читача на емоції за допомогою гри слів, а не на змісті, як зазвичай у прозових текстах.

Некодифікована лексика в романі виконує дві основні ролі. По-перше, ці лексеми служать для мовної характеристики персонажів твору, подій роману. Насамперед це стосується жаргонно-сленгових одиниць, англіцизмів, суржикізмів. По-друге, використовуються з естетично-зображальною метою, цю функцію найяскравіше виконують у романі

авторські неологізми. Вони є характерною ознакою мовомислення мисткині. Письменниця у всіх своїх художніх творах апелює оказіоналізмами, які завжди контрастні та незвичні для читачів, що робить їх упізнаваними.

Оскільки Ліна Костенко є представницею шістдесятництва, вона завжди звертається до витоків української мови, прагне до її досконалості. Тому показово, що її індивідуально-авторська лексика здебільшого утворюється або за допомогою власне українських афіксів, або власне українських слів, залежно від способу творення.

Субстандартні одиниці в романі Ліни Костенко «Записки українського самашедшого» є достатньо вживаними, незважаючи на негативне ставлення мисткині до модернізації мови. Це твердження пояснює чому некодифікована лексика, що відображає живу мову, має іронічне та саркастичне забарвлення, на відміну від оказіональних утворень, які авторка, як правило, залучає з естетичною метою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Академічний тлумачний словник української мови. URL : <http://sum.in.ua/>
2. Баркасі В., Каленюк С., Коваленко О. Словник лінгвістичних термінів для студентів філологічних факультетів. URL : http://dspace.mdu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/328/1/%D0%91%D0%B0%D1%80%D0%BA%D0%B0%D1%81%D1%96%2C%20%D0%9A%D0%B0%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D1%8E%D0%BA%2C%20%D0%9A%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE_%D0%A1%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%BB%D1%96%D0%BD%D0%B3%D0%B2%D1%96%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B8%D1%85%20%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%BC%D1%96%D0%BD%D1%96%D0%B2%20%D0%B4%D0%BB%D1%8F%20%D1%81%D1%82%D1%83%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%96%D0%B2%20%D1%84%D1%96%D0%BB%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D1%85%20%D1%84%D0%B0%D0%BA%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%82%D0%B5%D1%82%D1%96%D0%B2.pdf
3. Бондарчук Л. Лексична модель “Стандарт-субстандарт-нонстандарт” у системі сучасної комп’ютерної субмови. *Лексикографічний бюлетень. Комп’ютерна лінгвістика*. 2007. С. 146-151. URL : <http://dspace.nbuiv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/72994/16-Bondarchuk.pdf?sequence=1>
4. Винокур В. Маяковский - новатор языка. Москва, 1943. 136 с.
5. Вінняр Г. Нова лексика в романі Ліни Костенко «Записки українського самашедшого». *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства*. 2011. Вип. 16. С. 354-356. URL : <http://www.irbis-nbuiv.gov.ua/cgi->

[bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=spml_2011_16_85](http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=spml_2011_16_85)

6. Гаврилюк Н., Зозюк І. Сленг як особливість ідіостилю Кузьми Скрябіна (Андрія Кузьменка). *Волинь філологічна: текст і контекст. Лінгвостилістика XXI століття: стан і перспективи* : зб. наук. пр. 2014. Вип. 17. С. 36-45. URL : <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/7047>
7. Горбач О. Арго в Україні : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2006. 686 с.
8. Гунчик І. Експресивні фольклорні окказіоналізми у романі Івана Франка «Основи суспільності». *Українське літературознавство*. 2011. Вип. 74. С. 250-258. URL : http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=U1_2011_74_26
9. Данилова Л. К вопросу об окказионализмах и способах их образования (на материале поэзии А. Вознесенского, Е. Евтушенко, Р. Рождественского). *Стилистика художественного текста. Межвузовский сборник научных трудов*. КГУ, 1984. С. 89-98.
10. Дегтярь И. О термине «окказионализм» или «окказиональное слово». *Структура словаря и вопросы словообразования германских языков (республиканский сборник)*. Пятигорск, 1975. С. 129-135
11. Єрмоленко С. Нариси з української словесності (стилістика та культура мови). Київ : Довіра, 1999. 431 с.
12. Єрмоленко С. Норма мовна. *Українська мова. Енциклопедія. Ізборник*. URL : <http://litopys.org.ua/ukrmova/um55.htm>

13. Загрузная И. Семантическая и словообразовательная структура окказионализмов в поэзии Н. Асаева: автореф. дис. канд. филол. наук. 1980. 20 с.
14. Зайцева О. До питання про «просторічну» лексику. *Наукові записки НДУ ім. Гоголя. Філологічні науки*, 2013. Книга 1. С. 199-205.
15. Калугина Е. Понятийно-теоретический аспект исследования языкового субстандарта. *Научный диалог. Филология*. 2013. Вып. 5 (17). URL : <https://cyberleninka.ru/article/n/ponyatiyno-teoreticheskiy-aspekt-issledovaniya-yazykovogo-substandarta>
16. Карпець Л. Український спортивний жаргон : структурно-семантичний аспект : автореф. дис. ... канд. філол. Наук : 10.02.01 «Українська мова». Харків, 2006. 21 с.
17. Кондратюк Т. Словник сучасного українського сленгу. URL : http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0001738
18. Костенко Л. Записки українського самашедшого. Київ : А-БА-БА-ГАЛА-МА-ГА, 2011. 416 с.
19. Коцарев О. Роман Ліни Костенко: діагноз інтелігенції, котра вміє тільки плакати. *Texty*. URL : https://texty.org.ua/articles/26462/Roman_Liny_Kostenko_diagnoz_inteligenciji_kotra_vmiye-26462/
20. Коць Т. Літературна норма і сучасні глобалізаційні процеси. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія» . Серія : Філологічна*. 2014. Випуск 50. С. 59-61.
21. Кочерган М. Загальне мовознавство. URL : <http://194.44.152.155/elib/local/sk795964.pdf>

22. Ломтева Т. Нестандартная лексика в коммуникативно-прагматическом аспекте (на материале языка романов С. Кинга). URL : <https://www.twirpx.com/file/2612680/>
23. Лопатин В. Рождение слова. Неологизмы и окказиональные образования. Москва, 1973. 152 с.
24. Мартос С. Жаргонна лексика у публіцистичному дискурсі. URL : [http://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/handle/123456789/868/_doc%20\(23\).pdf?sequence=1](http://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/handle/123456789/868/_doc%20(23).pdf?sequence=1)
25. Мацько Л. Стилїстика української мови : підручник. За ред. Л. Мацько. Київ : Вища школа. 2003. 462 с.
26. Монахова Т. Взаємодія стратегій текстотворення в «Записках українського самашедшого» Ліни Костенко. URL : <https://lib.chmnu.edu.ua/pdf/naukpraci/movoznavtvo/2012/195-183-14.pdf>
27. Огієнко І. Історія української літературної мови. Київ, 1995. 296 с.
28. Ожегов С. Лексикологія. Лексикографія. Культура речі. URL : <https://www.twirpx.com/file/1714973/>
29. Петрович В. Неологізми та окказіоналізми в сучасній українській мові. URL: http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/15954/1/Petrovych_Neolohizmy_2015.pdf
30. Пешкова О. Окказіоналізми Оксани Забужко в структурно-семантичному перекладацькому аспектах : деривативні окказіоналізми. URL : <http://ndsif.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/9#.YXOUeJ5Bzb0>
31. Пилинський М. Мовна норма і стиль. URL : <https://www.twirpx.com/file/2044407/>
32. Попов Е. Языковая норма и алогизм. URL : https://nbpublish.com/library_get_pdf.php?id=22208
33. Сологуб Н. Мовний світ Олеся Гончара. Київ, 1991. 140 с.

- 34.Ставицька Л. Арго, жаргон, сленг. Соціальна диференціація української мови. Київ : Критика, 2005. 464 с.
- 35.Ставицька Л. Короткий словник жаргонної лексики української мови. URL : http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0002849
- 36.Стишов О. Українська лексика кінця ХХ століття (на матеріалі мови засобів масової інформації) [2-ге вид., переробл.]. Київ : Пугач, 2005. 388 с.
- 37.Тунницкая М. Изобразительно-выразительные возможности специальной лексики в художественном дискурсе (на материале романа Лины Костенко «Записки українського самашедшого»). URL : https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/102037/dublincore
- 38.Фельдман Н. Окказиональные слова и лексикография. *Вопросы языкознания*. 1957. № 4. С. 64-73.
- 39.Чиркова Е. О критериях ограничения окказиональных слов от новых слов литературного языка. *Современная русская лексикография*. 1975. С. 91-101.
- 40.Шинкар Т. Оказіоналізми в мові української преси початку ХХІ століття : функціонально-стилістичний аспект. URL : https://www.researchgate.net/publication/342288784_OKAZIONALIZMI_V_MOVI_UKRAINSKOI_PRESI_POCHATKU_NHI_STOLITTA_FUNKCIONALNO-STILISTICNIJ_ASPEKT
- 41.O`Grady W. Categories and Case : The Sentence Structure of Korean (Amsterdam Studies in the Theory and History of Linguistic Science, Ser. 4 : Current Issues in Linguistic Theory) John Benjamins Pub Co. Berlin : ZAS. 1991. 294 p.

ДОДАТОК А

КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ
ХЕРСОНЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Я, _____, учасник(ця) освітнього процесу Херсонського державного університету, **УСВІДОМЛЮЮ**, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

- дотримуватися:
 - вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
 - принципів та правил академічної доброчесності;
 - нульової толерантності до академічного плагіату;
 - моральних норм та правил етичної поведінки;
 - толерантного ставлення до інших;
 - дотримуватися високого рівня культури спілкування;
- надавати згоду на:
 - безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
 - оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
 - використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;
- самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;
 - надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;
 - не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;
 - своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;
 - не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;
 - підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;
 - поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;
 - не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;
 - відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;
 - запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;
 - не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;
 - не підроблювати документи;
 - не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;
 - не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;
 - не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;
 - не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;
 - не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;
 - не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;
 - не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

(дата)

(підпис)

(ім'я, прізвище)